

บทวิเคราะห์คัมภีร์โลกปทีปกสาร

ในการตรวจชำระคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๗ นี้ ผู้วิจัยพบว่ามีเนื้อหาสาระสำคัญที่ควรนำมาศึกษาและวิเคราะห์หลายเรื่องด้วยกัน แต่เนื่องจากวิทยานิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยต่อเนื่องจากที่มีผู้วิจัยไว้แล้ว ๖ ปริเฉท และในแต่ละปริเฉท ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์แล้วหลายเรื่อง กล่าวคือ

นายเกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ ผู้ทำการวิจัยปริเฉทที่ ๑ และ ๒ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ความหมายของคัมภีร์ ที่มาของเนื้อเรื่อง ประวัติคัมภีร์โลกปทีปกสาร เรื่องย่อของคัมภีร์โลกปทีปกสาร ประเภทของคัมภีร์ ประวัติพระเมธังกร

นายปวิทัศน์ ศรีรัตนาลัย ผู้ทำการวิจัยปริเฉทที่ ๓ และ ๔ ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เรื่องการใช้คำสนธิและคำสมาส สำนวนภาษา ลักษณะการจารตฉบับคัมภีร์แต่ละฉบับ

นายกำจัต อัครผล ผู้ทำการวิจัยปริเฉทที่ ๕ ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เรื่อง ประวัติพระเมธังกร ที่มาของเนื้อเรื่อง การใช้รูปแบบในการประพันธ์ ตันฉบับโลกปทีปกสารที่อยู่และพบขณะค้นคว้าวิจัย ขอบกพร่องที่พบในตันฉบับที่นำมาวิจัย

นายประเพียร อุ่นดวง ผู้ทำการวิจัยปริเฉทที่ ๖ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง เทวคา ลักษณะภาษา การเลือกตันฉบับ หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกคำ

ดังนั้นผู้วิจัยจะทำการศึกษาและวิเคราะห์เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๗ ๘ เรื่อง คือ

๑. การสำรวจต้นฉบับคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร
๒. ต้นฉบับคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสารที่คัดเลือกมาตรวจชำระ
๓. ที่มาของคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๗
๔. ลักษณะการประพันธ์และภาษาบาลีในคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๗
๕. ทศนคติเรื่องโลกและจักรวาล เปรียบเทียบกับความคิดของนักวิทยาศาสตร์
๖. มาตรการวิเคราะห์และมาตรการเวลาที่กล่าวถึงในคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๗

การสำรวจต้นฉบับคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร

คัมภีร์ภาษาบาลีที่จารด้วยอักษรขอมและอักษรมอญ ส่วนใหญ่จะเก็บรักษาไว้ที่
 แผนกโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร จากการสำรวจพบว่าคัมภีร์ที่จารด้วย
 อักษรขอมมีจำนวน ๒๕, ๒๕๒ คัมภีร์ ส่วนคัมภีร์ที่จารด้วยอักษรมอญมีจำนวน ๔๘๒ คัมภีร์
 สำหรับคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสารที่พบในหอสมุดแห่งชาติ ที่จารด้วยอักษรขอมมี ๒๔ ฉบับ
 อักษรมอญมี ๑ ฉบับ ยังมีรายชื่อ ลักษณะไม่ประกบ และสถานที่เก็บรักษาดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อันดับที่	ชื่อฉบับคัมภีร์	ไม้ประกับ	ตู้	ชั้น	เลขที่	จำนวนผูก
๑.	รองทรง ร.๑	เกล็ดหอยลายคนไม้	๑๒๗	๖/๕	๖๗๓๐	๑๑
๒.	รคนำคำเอก ร.๓	เกล็ดหอย	๑๒๗	๕/๕	๖๖๓๗	๑๑
๓.	ล่องชาด ชนบุรี	ฉรรมคา	๑๒๗	๖/๕	๖๗๕๕	๑๐
๔.	ล่องชาด ร.๔	ทาชากลายทอง	๑๒๗	๕/๕	๖๕๕๐	๑๑
๕.	ล่องชาด ร.๔	ฉรรมคา	๑๐๑	๕/๓น.	๑๐๐๒๘	๕
๖.	ล่องชาด	ทาชากลายทอง	๑๒๗	๖/๕	๖๗๗๑	๑๑
๗.	ล่องชาดวัดสังข์กระจาย ชนบุรี	ฉรรมคา	๑๒๗	๕/๕	๖๖๘๘	๑๐
๘.	ล่องชาด	ฉรรมคา	๑๒๗	๕/๕	๖๖๕๒	๑๑
๙.	ล่องชาด	ฉรรมคา	๑๐๐	๑/๑น.	๑๐๓๕๑	๑
๑๐.	ล่องชาด	ฉรรมคา	๑๒๗	๑/๒ค.	๕๐๘๘	๑
๑๑.	ล่องชาด	ฉรรมคา	๒๑	๕/๓น.	๕๕๕๖	๑๑
๑๒.	ล่องชาด	ฉรรมคา	๑๒๗	๓/๑	๖๕๕๕	๘
๑๓.	ทองทึบ	ลายทองจีน	๑๒๗	๕/๓	๖๖๕๘	๑๑
๑๔.	ทองทึบ (อักษรมอญ)	ลายทองจีน	๑๓๑	๖/๕	๕๑๑	๑๑
๑๕.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๕๕	๖/๑	๕๐๕๓	๑
๑๖.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๐๑	๒/๒๓	๑๐๑๐๑	๕
๑๗.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๓๒	๑/๕	๑๑๕๐๐	๘
๑๘.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๕๕	๒/๓	๑๐๖๕๕	๑
๑๙.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๓๐	๕/๑๓	๕๕๖๘	๑๐
๒๐.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๓๕	๕/๓๓	๕๘๐๖	๑๐
๒๑.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๒๖	๕/๓	๖๐๘๕	๑
๒๒.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๓๐	๕/๓	๕๕๕๐	๑๐
๒๓.	ทองทึบ	ไม่มี	๑๓๒	๓/๕	๑๑๕๕๗	๑
๒๔.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๓๒	๓/๕	๑๑๕๕๗	๑
๒๕.	ทองทึบ	ฉรรมคา	๑๒๗	๕/๕	๖๖๘๕	๑๑

นอกจากต้นฉบับ ๒๕ ฉบับ ที่ปรากฏอยู่ในหอสมุดแห่งชาติดังกล่าวแล้ว ต้นฉบับ คัมภีร์โลกปทีปกสาร ยังมีที่วัดเพชรพลี อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี อีก ๑ ฉบับ จาร ควบอักษรขอม ไม่มีใครทราบว่าต้นฉบับนี้มาอยู่ที่วัดเพชรพลีได้อย่างไร ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ความเป็นมาของต้นฉบับนี้จากเจ้าอาวาสวัดเพชรพลี ทราบเพียงว่า เจ้าหน้าที่หอสมุด- แห่งชาติ เคยขนานไปเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ แต่ทางวัดไม่อนุญาตเพราะมีความประสงค์ จะเก็บรักษาไว้เอง เนื่องจากมีสถานที่อย่างดีพอ^๑

ต้นฉบับคัมภีร์โลกปทีปกสารทั้งหมดที่พบ ทั้งที่หอสมุดแห่งชาติ และที่วัดเพชรพลี จังหวัดเพชรบุรี จัดเป็นประเภทใหญ่ได้ ๒ ประเภท ตามชื่อผู้สร้างคัมภีร์ และลักษณะ คัมภีร์ คือ

๑. ฉบับหลวง

๒. ฉบับราษฎร์

ฉบับหลวง หมายถึง คัมภีร์ใบลานที่พระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดฯให้สร้างขึ้น ลักษณะของฉบับหลวงคือ ไม่ประทับหรือฉาที่ห่อหุ้มไว้ลวดสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย ใบลานอยู่ในสภาพที่ดีมาก ตัวอักษรที่จารประดิษฐ์อย่างง่าย ไม่มีการนำเอาใบลานมาใช้สลัก ปลูก ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาครบสมบูรณ์ทุกปริเฉท ในที่นี้ต้นฉบับที่สามารถระบุได้ทันทีว่าเป็น ฉบับหลวง ได้แก่ ฉบับรองทรงและฉบับรดน้ำคำเอก เพราะทั้งสองฉบับนี้เป็นคัมภีร์ที่ พระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดฯให้สร้างขึ้นมา โดยฉบับรองทรง เป็นฉบับหลวงประจำรัชกาล ที่ ๑ ส่วนฉบับรดน้ำคำเอก เป็นฉบับหลวง ประจำรัชกาลที่ ๓ ส่วนต้นฉบับอีก ๓ ฉบับ ที่ถือว่าเป็นฉบับหลวงควบคือฉบับที่ ๓, ๕ และ ๑๐

^๑สัมภาษณ์พระครูพิศิษฐ์ศิลาปาคม, เจ้าอาวาสวัดเพชรพลี อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๔.

ฉบับราชฎีก์ หมายถึง คัมภีร์โหราศาสตร์ที่ผู้จารหรือผู้สร้างเป็นพระเถระหรือบุคคลธรรมดาทั่วไป ลักษณะของฉบับราชฎีก์ คือ ไม่ประทับและผ้าที่ห่อหุ้มไม่สวยงามขนาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ใบลานเก่าเก็บมาก บางแผ่นฉุหรือขาดหายไป ตัวอักษรที่จารมักเป็นอักษรขอมหวัค ฝีมือการจารไม่ประณีต มีกัรนำเอาใบลานมาใส่สลักผูก ทำให้เนื้อขาดตอน ไม่สมบูรณ์ เช่น มีเพียง ๑ ผูก หรือ ๒ ผูกจบ เป็นต้น ต้นฉบับคัมภีร์ที่ถือว่าเป็นฉบับราชฎีก์คือ ฉบับทองทิบ ฉบับลานคิน และฉบับล่องชาค

อนึ่ง จากการสำรวจคณฉบับคัมภีร์โลกัปที่ปกสวาร ทั้งที่เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ และที่วัดเพชรพลี จังหวัดเพชรบุรี พบว่าคณฉบับคัมภีร์โลกัปที่ปกสวารที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีอยู่ในขณะนี้คือ คณฉบับที่จารในสมัยกรุงธนบุรี ส่วนคณฉบับที่จารก่อนหน้านั้นไม่ปรากฏ ที่เป็นเช่นนั้นอาจสันนิษฐานได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เก็บรักษาไว้ตามวัดต่าง ๆ ใค้ถูกพม่าเผาผลาญทำลายไปพร้อมกับโบราณวัตถุอื่น ๆ ต่อมาสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้โปรดฯ ให้นำพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราช และคัมภีร์ที่ยังเหลือกระจัดกระจายอยู่ตามต่าง ๆ มากัคลอกและเก็บรักษาไว้ที่กรุงธนบุรี^๑ คัมภีร์โลกัปที่ปกสวาร เป็นคัมภีร์หนึ่งที่ได้รับการจารขึ้นใหม่ตั้งแต่ครั้งนั้นมา เนื่องจากคณฉบับคัมภีร์โลกัปที่ปกสวารที่จารขึ้นในสมัยสุโขทัยบางฉบับถูกทำลายไป และที่ยังหลงเหลืออยู่ก็อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์

คณฉบับคัมภีร์โลกัปที่ปกสวารที่คัดเลือกมาตรวจชำระ

007565

หลังจากที่ได้สำรวจคณฉบับคัมภีร์โลกัปที่ปกสวารทั้ง ๒๒ ฉบับดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้คัดเลือกคณฉบับมาตรวจชำระ แปล และวิเคราะห์ เพียง ๔ ฉบับ ในการทำเชิงอรอดอธิบาย ได้จัดลำดับคณฉบับคัมภีร์ทั้ง ๔ ดังนี้

^๑พระบริหารเทพธานี, พงศาวดารไทย เล่ม ๒ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๖๓), หน้า ๓๓๒.

๑. ฉบับรองทรง ร.๑
๒. ฉบับรคนำคำเอก ร.๓
๓. ฉบับล่องชาด ชนบุรี
๔. ฉบับล่องชาด
๕. ฉบับล่องชาด ร.๔
๖. ฉบับล่องชาด วัดเพชรพลี
๗. ฉบับทองทึบ
๘. ฉบับทองทึบ อักษรมอญ

การจัดลำดับต้นฉบับกับกัณฑ์โลกัณฑ์ปทีปกสารทั้ง ๘ ดังกล่าวนี้ อาศัยหลักเกณฑ์ ๒ ประการ คือ

๑. ต้นฉบับที่มีเพียงฉบับเดียว เรียงไว้เป็นอันดับแรก ในที่นี้ต้นฉบับที่มีเพียงฉบับเดียว คือ ฉบับรองทรงและฉบับรคนำคำเอก ในระหว่าง ๒ ฉบับนี้ ฉบับรองทรงจารในสมัยรัชกาลที่ ๑ ส่วนฉบับรคนำคำเอก จารในสมัยรัชกาลที่ ๓ จึงจัดฉบับรองทรงไว้ก่อน

๒. ต้นฉบับที่มีมากกว่า ๑ ฉบับ จัดเรียงลำดับตามสมัยที่จารคัมภีร์ไว้ ในที่นี้มีต้นฉบับที่มีมากกว่า ๑ ฉบับอยู่ ๒ ฉบับ คือ ฉบับล่องชาด และฉบับทองทึบ ส่วนที่จัดฉบับล่องชาดไว้ก่อนฉบับทองทึบ ก็เพราะฉบับล่องชาดออกสมัยที่จารคัมภีร์ไว้คือชนบุรี ซึ่งถือว่าเป็นฉบับเก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีอยู่ในขณะนี้

ต้นฉบับคัมภีร์โลกัณฑ์ปทีปกสารที่สำรวจพบมี ๒๒ ฉบับ แต่ได้คัดเลือกมาตรวจชำระเพียง ๘ ฉบับ ควบเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑. ในจำนวนต้นฉบับทั้งหมด มีต้นฉบับที่ระบุปีที่จาร ๓ ฉบับ คือ
  ๑. ฉบับล่องชาด ชนบุรี จาร พ.ศ. ๒๓๑๘
  ๒. ฉบับล่องชาด จาร พ.ศ. ๒๓๕๓
  ๓. ฉบับทองทึบ จาร พ.ศ. ๒๓๖๓

ส่วนคนฉบับที่เลือกมาตรวจชำระ ซึ่งไม่ปรากฏปีที่จาร คือ

๑. ฉบับรองทรง ร.๑
๒. ฉบับรคนำคำเอก ร.๓
๓. ฉบับสองซาค ร.๔
๔. ฉบับทองทึบ อักษรมอญ
๕. ฉบับสองซาค วัคเพชรพลี

อย่างไรก็ตาม คนฉบับที่ไม่ได้ระบุปีที่จารไว้ชัดเจน ก็สามารถสันนิษฐานได้ว่า คนฉบับนั้น ๆ จารขึ้นในรัชสมัยใด จากชื่อรัชกาลที่ระบุไว้ที่บ้านแผนกของคัมภีร์นั้น ๆ ซึ่งทำให้สามารถแบ่งผลงานตามสมัยที่จารได้ ๔ สมัย คือ สมัยกรุงธนบุรี สมัยรัชกาลที่ ๑ สมัยรัชกาลที่ ๓ และสมัยรัชกาลที่ ๔

๒. คนฉบับอักษรมอญ มีเพียง ๑ ฉบับ จึงนำมาตรวจชำระเปรียบเทียบกับ คนฉบับอื่น ๆ ที่จารด้วยอักษรขอม เพื่อให้ผลงานการตรวจชำระคัมภีร์โลกฉบับที่ปกสารปริเฉทที่ ๗ นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓. คนฉบับที่เก็บรักษาไว้ที่วัคเพชรพลี จังหวัดเพชรบุรี เป็นคนฉบับเพียงฉบับเดียวนอกเหนือจากคนฉบับที่ปรากฏในหอสมุดแห่งชาติ คนฉบับวัคเพชรพลีนี้มีเพียง ๑๐ ผูก ซาคผูกที่ ๕ ซึ่งเป็นเนื้อหาตอนท้ายของปริเฉทที่ ๗ ซึ่งต้องตรวจสอบชำระพดด้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาตรวจชำระด้วยฉบับหนึ่ง โดยหวังว่าอาจจะมีลักษณะพิเศษบางประการที่แตกต่างจากฉบับอื่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

คนฉบับทั้ง ๔ ที่คัดเลือกมาตรวจชำระมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนี้

๑. ฉบับ ร. หมายถึงฉบับรองทรง ร.๑ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ
 ๑๒๓ ชั้น ๖/๕ เลขที่คัมภีร์คือ ๒๗๗๐ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ขนาดใบลาน	๒.๑ + ๑๔.๑ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๖๔ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๗	๒๐ ใบลาน
ผู้จาร	นายอิน
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (รัชกาลที่ ๑)
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม่ประกบ	ไม่ประกบเกล็ดหอย

ฉบับรองทรง เป็นชื่อเรียกคัมภีร์ที่จารขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ สาเหตุที่เรียกว่า "รองทรง" นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานหรือเหตุผลที่เรียกเช่นนั้น แต่เป็นที่รู้กันว่า ฉบับรองทรงนี้จารขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ เท่านั้น นอกจากจะเรียก "ฉบับรองทรง" แล้ว ยังเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ฉบับข้างลาย" เพราะที่สันหรือข้างของคัมภีร์มักมีลวดลายงดงาม โดยเฉพาะไม่ประกบจะประดับด้วยเกล็ดหอยลายต้นไม้

สันภาพณ์ วิรัตน์ อุนนทรวรางกูร, เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญอักษรโบราณ
 กองหอสมุดแห่งชาติ, ๑๑ มกราคม ๒๕๒๕.

ข้อสังเกต : ที่หน้าผู้กระษัตริย์ชื่อกัมภีร์แตกต่างกันไป คือ โลกทิปก โลกทิปกก พระโลก-
ทิปก และพระโลกทิปกก จารควยอักษรขอม ฝีมือการจารประดิศ
ขอบกพร่องที่พบคือ มักไม่ใช้นิคคหิต หรือลงนิคคหิตเกิน เช่น เอกสมิ
เป็น เอกสมิ ยสมิ เป็น ยสมิ เป็นต้น ฉบับรองทรงนี้ถือว่าเป็น
ฉบับหลวง สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๑ เท่านั้น แม้ไม่ได้บอกผู้สร้าง
บอกเฉพาะชื่อผู้จารก็ตาม แต่จากลักษณะไม่ประทับ ใบลาน อักษรที่จาร
สันนิษฐานว่าเป็นฉบับหลวง ผู้วิจัยได้ถือเอาฉบับรองทรงเป็นหลักใน
การตรวจชำระ เนื่องจากเป็นฉบับที่มีความเด่นชัดในการจาร และมี
ขอบกพร่องน้อยกว่าฉบับอื่น

๒. ฉบับ ร.ค. หมายถึงฉบับรคนำค่าเอก ร.๒ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุด
แห่งชาติ อยู่ที่ ๑๒๗ ชั้น ๕/๔ เลขที่คัมภีร์คือ ๒๒๗๗ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ขนาดใบลาน	๒ + ๑๕.๑ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๒๔ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๓	๒๑ ใบลาน

ฉบับรคนำค่าเอก เดิมเรียกว่า รคนำเอก ถือว่าเป็นฉบับหลวง การสร้างจึง
ประณีต บรรจงทำตั้งแต่การคัดเลือกใบลาน ฝีมือการจาร ตลอดจนลายรคนำที่ใบปก และ
การคัดเลือกผ้าห่อคัมภีร์ คัมภีร์ที่เรียกชื่อว่าเป็นฉบับรคนำค่าเอกนี้ มีทำในสมัยรัชกาลที่ ๓
เท่านั้น คำว่า "รคนำ" ในที่นี้หมายถึงกริยาที่คัดหรือสะกิดเอาทองที่ปิดหลุดไป ปรากฏ
เป็นลวดลายสวยงามตามต้องการ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ ฉบับรคนำเอก ฉบับรคนำโท
โดยจำแนกตามความยาวหรือละเอียดประณีตของลาย ฉบับที่มีความยาวหรือไม่ประทับมีลวด-
ลายงามกว่า ถือว่าเป็นฉบับรคนำเอก ส่วนฉบับที่สั้นกว่าหรือลวดลายไม่งดงาม ถือว่าเป็น
ฉบับรคนำโท

สัมภาษณ์บุคคลเดียวกัน.

ผู้จาร	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (สมัยรัชกาลที่ ๓)
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม้ประกับ	ประดับเกล็ดหอย

ข้อสังเกต : ที่หน้าผูกพระพุทธรูปก็จารไว้เหมือนกันทุกผูกว่า "พระโลกทิปก" และบอกชื่อฉบับไว้ว่า "ฉบับรคน้ำคำเอก ร.๓" จารด้วยอักษรขอมที่ชัดเจน อ่านง่าย ใบลานใหม่ อยู่ในสภาพเรียบร้อย ลายมือเป็นแบบเกี่ยวกันตลอดฉบับ ร.ค. นี้ถึงแม้ว่าจะไม่ไ้ระบุผู้สร้างไว้โดยตรงก็ตาม แต่ชื่อของฉบับนี้ก็ทำให้ทราบว่า เป็นฉบับหลวงที่พระเจ้าแผ่นดินในรัชกาลที่ ๓ โปรดฯ ให้สร้างขึ้น

๓. ฉบับ ล.๑ หมายถึงฉบับล่องซาค^๑ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่
ตู้ ๑๒๗ ชั้น ๖/๔ เลขที่คัมภีร์คือ ๖๗๔๕ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

ฉบับล่องซาค คือฉบับที่ผ่านการลงทองหรือลงรักน้ำเป็นทอง แล้วแบ่งส่วนใบลานออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนหัวท้ายให้เป็นส่วนของซาค ตอนกลางเป็นส่วนของทองรอยที่ทองกับซาคค่อนั้น ตามปกติมีลักษณะเป็นเส้นทองซาคตามส่วนขวางของใบลาน ถ้าจะให้ป็นลวดลายก็เอาแบบลวดลายทาบลงไป ส่วนที่ปึกทองก็ปัดลงบนพื้นรักที่แห้งพอดีแล้ว ส่วนที่เป็นซาคก็เอาซาคทาพียงลงบนพื้นรักที่แห้งสนิทแล้ว ลักษณะอย่างนี้เรียกว่า "ล่องซาค"

ราชบัณฑิตยสถาน, สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๘ (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๗), หน้า ๔๕๓๘.

อักษร	ขอม
ขนาดใบลาน	๒ + ๑๘.๒ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๓๐ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๓	๒๑ ใบลาน
ผู้จาร	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	พ.ศ. ๒๓๑๔ (สมัยกรุงธนบุรี)
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๐ ผูก (ขาดผูก ๑๑)
ไม่ประกบ	หาซาก

ข้อสังเกต : ที่หน้าผูกกระบุรีชื่อคัมภีร์แตกต่างกันไป คือ ผูกที่ ๑ - ๕ จารไว้ว่า โลกที่ปก
 ผูก ๖ และ ๘ จารไว้ว่า โลกที่ปก ผูก ๗ และ ๑๐ จารไว้ว่า
 โลกที่ปกสาร และผูก ๙ จารไว้ว่า โลกที่ปกกสาร นอกจากนั้นยังจาร
 ไว้ที่หน้าผูกอีกว่า "ฉบับหลวง กรังกรุงธนบุรี สร้าง พ.ศ. ๒๓๑๔"
 ใบลานอยู่ในสภาพดีมาก อักษรที่ใช้จารรงคงาม อ่านง่าย

๔. ฉบับ ล.๒ หมายถึงฉบับล่องซาก ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ อยู่ที่
 ตู้ ๒๑ ชั้น ๕/๓ น. เลขที่คัมภีร์คือ ๔๔๔๖ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ขนาดใบลาน	๒ + ๑๕ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๒๔ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๓	๖๐ ใบลาน
ผู้จาร	สามเนรอิน
ปีที่จาร	พ.ศ. ๒๓๕๓ (สมัยรัชกาลที่ ๒)
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม่ประกบ	ธรรมคา

ข้อสังเกต : ที่หน้าผูกของคัมภีร์ฉบับนี้ เขียนชื่อคัมภีร์ไว้ว่า "พระโลกทิปก" นอกจากนั้น
 ยังจารข้อความไว้ที่เดียวกันว่า "พระพุทธศาสนาหลวงแล้วได้ ๒๓๕๓
 พระวัสสา สมเด็จพระพันปี ทรงพระศรีธรรมาธิราชไว้ในพระพุทธานุชา
 จงเป็นปัจจัยแก่พระนิพพาน พบพระศรีอารีย์ เมื่อวสานชาติ ขอเป็น
 จตุปัจจัย อุบัติฐากเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งปวงในพระพุทธานุชาของพระ
 พุทธเจ้าองค์นี้ ท่านกรมวิวักระวัง เป็นอุปลัมภนาการ" ใบลานใหม่
 อักษรที่จารชัดเจนอ่านง่าย ลายมือเป็นแบบเดียวกันตลอด ล่องชาดฉบับนี้
 บอกชื่อผู้สร้างไว้ชัดเจนที่หน้าผูกว่า "สมเด็จพระพันปี" ดังนั้นจึงชื่อว่า
 เป็นฉบับหลวง

๕. ฉบับ ล.๑ หมายถึงฉบับล่องชาด ร.๔ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ
 อยู่ที่ชั้น ๑๒๗ ชั้น ๔/๔ เลขที่คัมภีร์คือ ๒๕๕๐ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ขนาดใบลาน	๒ + ๑๕ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๖๔ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๗	๒๑ ใบลาน
ผู้จาร	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (สมัยรัชกาลที่ ๔)
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม่ประกบ	ทาสาดลายทอง

ข้อสังเกต : ที่หน้าผูกเขียนชื่อคัมภีร์แตกต่างกันไป เป็น โลกทิปก โลกทิปกุก และ
 พระโลกทิปกุก บอกชื่อผู้สร้างไว้ว่า พระยาสิทธิเทพ ส่วนผู้จารไม่ได้
 บอกไว้ นอกจากนั้นยังบอกชื่อฉบับว่า ฉบับล่องชาด ร.๔ ตัวอักษรที่ไ้
 จาร เป็นอักษรขอมหวัด ตัวเล็กอ่านยาก มักจารสระอ็ เป็น สระอ็ เช่น

ขมพูทีโป เป็น ขมพูทีโป เป็นต้น ชื่อผู้สร้าง ลักษณะการจาร และ
อักษรที่จาร ซึ่งบอกไว้ที่หน้าผูกทำให้รู้ว่าฉบับ ล.๓ นี้เป็นฉบับราษฎร์

๒. ฉบับ ล.๔ หมายถึงฉบับล่องชาด ค้นฉบับอยู่ที่วัดเพชรพลี จังหวัดเพชรบุรี
มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ขนาดใบลาน	๒ + ๑๘ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๓๐ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๘	๓๖ ใบลาน
ผู้จาร	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๐ ผูก (ขาดผูก ๕)
ไม้ประกับ	ธรรมดา

ข้อสังเกต : ที่หน้าผูกจารชื่อคัมภีร์ไว้ว่า "พระโลกาธิปกสาร" จารด้วยอักษรขอมหัวัก
ใบลานและไม้ประกับเก่ามาก ฝีมือการจารไม่ประณีต ใช้เครื่องหมาย
ไปยาลน้อย (๑) อย่างไม่มีกฎเกณฑ์ เช่น ยังไม่จบประโยคก็มักใส่
เครื่องหมายไปยาลน้อยไว้ ไม่นิยมใส่ นิกคหิต นอกจากนั้น สระ อี กับ
นิกคหิต เขียนคล้ายกันมาก จนแยกไม่ออก จากลักษณะของไม้ประกับ
ลักษณะการจารและอักษรที่จาร จึงถือว่าล่องชาดฉบับนี้เป็นฉบับราษฎร์

๗. ฉบับ ท.๑ หมายถึงฉบับทองหีบ อักษรขอม^๑ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุด
แห่งชาติ อยู่ที่ตึก ๑๒๗ ชั้น ๕/๕ เลขที่คัมภีร์คือ ๒๒๔๕ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	ขอม
ขนาดใบลาน	๒ + ๑๕ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๖๕ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๗	๖๒ ใบลาน
ผู้จาร	นายเสวี
ปีที่จาร	๒๓๖๓ (สมัยรัชกาลที่ ๒)
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม้ประกบ	ธรรมคา

ข้อสังเกต : ที่หน้าผูกจารชื่อคัมภีร์ไว้ว่า "โลกทิปก" และบอกชื่อผู้สร้างไว้ว่า
"หลวงเสน่ควาณิช สร้าง พุทธศักราช ๒๓๖๓ นายเสวี เขียน นายเลข
อ่าน นายสุด ทาน" มีการจารอักษรที่มีเสียงพ้องกัน เช่น จารอักษร
ต เป็นอักษร ฎ สันนิษฐานว่าเกิดจากการที่มีผู้ออกคนหนึ่ง ผู้จารอีกคนหนึ่ง
ลักษณะดังกล่าวมานี้ถือว่า ฉบับ ท.๑ เป็นฉบับราษฎร์

ฉบับทองหีบ หมายถึงคัมภีร์บาลีที่มีขั้นตอนการทำดังนี้ คือ หลังจากจารอักษร
ลงในใบลานแล้ว ลงรักน้ำให้ทั่ว ทิ้งไว้ให้แห้งสนิทแล้วขีดรักอีก เมื่อขีดรักดีแล้ว ก่อน
จะปิดทองก็ลงรักน้ำอีกครั้ง ครั้นแห้งพอดีแล้วก็เอาทองคำเปลวขนาดใหญ่มาปิดลงบนพื้นรัก
ทั้งสองด้าน คือ ทั้งหัวและท้าย เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เป็นฉบับทองหีบ ถ้าเป็นฉบับ
หลวงนิยมทำเฉพาะในรัชกาลที่ ๕ ถ้าเป็นฉบับราษฎร์นิยมทำกันตั้งแต่รัชกาลที่ ๑

ราชบัณฑิตยสถาน, สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๔ (พระนคร :
โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๗), หน้า ๔๕๓๕.

๘. ฉบับ ท.๒ หมายถึงฉบับทองหีบ อักษรมอญ^๑ ต้นฉบับอยู่หอสมุดแห่งชาติ
อยู่ที่ ๑๓๑ ชั้น ๖/๕ เลขที่คัมภีร์คือ ๔๑๑ มีลักษณะเฉพาะดังนี้

อักษร	มอญ
ขนาดใบลาน	๒ + ๒๖.๓ นิ้ว
ความยาวทั้งหมด	๒๖๔ ใบลาน
ความยาวเฉพาะปริเฉทที่ ๓	๖๒ ใบลาน
ผู้จาร	ไม่ปรากฏ
ปีที่จาร	ไม่ปรากฏ (สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ ๓
จำนวนบรรทัดที่จารในแต่ละหน้าใบลาน	๕ บรรทัด
จำนวนผูก	๑๑ ผูก
ไม่ประกบ	ลายทองจีน

ข้อสังเกต : ที่หน้าผูกจารชื่อคัมภีร์ไว้ว่า "โลกทิปก" ใบลานใหม่ สีชาคและทองชักเจน
ผู้จารจารควยความพิถีพิถันและรอบคอบมาก จารได้ถูกต้องเป็นส่วนใหญ่
เนื้อหาติดต่อกันโดยตลอด ฉบับ ท.๒ นี้ถือว่าเป็นฉบับราษฎรที่ดีมาก
ฉบับหนึ่ง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต้นฉบับทองหีบ อักษรมอญที่นำมาตรวจชำระนี้ ไม่ประกบเป็นลายทองจีน
จึงสันนิษฐานว่า ทำขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ เพราะในรัชกาลนี้ มีการติดต่อกับ
ประเทศจีนตลอดเวลา เป็นผลให้ศิลปกรรมแบบจีนแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยด้วย

ลักษณะการประพันธ์ และภาษาบาลีในคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๗

พระเมธังกร ไกรจนาคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๗ ทั่วคำประพันธ์
ทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรองสลັบกัน ซึ่งมีข้อสังเกตรวมต่อไปนี้

๑. ในการเสนอเนื้อหาตอนต้นปริเฉท เป็นคำประพันธ์ร้อยกรองด้วยปัฐยาวัตร-
ฉันท์ โดยใช้คำขึ้นต้นคล้ายกับปริเฉทอื่น ๆ คือ อถาปรํ ปวกุขามิ (ลำดับต่อไปนี้ ข้าพเจ้า
จะกล่าว) ต่อจากนั้นจึงกล่าวถึงหัวข้อเรื่องที่จะพูดในปริเฉทนี้ ดังนี้

อถาปรํ ปวกุขามิ

โอกาสโลกการณํ

มุนิวุฑฺฒิตานุสาเรน

ยถาสมฺภวโต กถํ ฯ

เป็นที่น่าสังเกตรว่า แม้ในปริเฉทอื่น ๆ (ยกเว้นปริเฉทที่ ๑ ซึ่งเริ่มด้วยบทปณามคาถา)
จะเริ่มต้นเหมือนกัน เพียงแต่เปลี่ยนเฉพาะหัวข้อเรื่องเท่านั้น ดังตัวอย่างเช่น

ปริเฉทที่ ๒

อถาปรํ ปวกุขามิ

ศุคฺคโลกสุสฺส สมฺภวํ

มุนิวุฑฺฒิตานุสาเรน

ยถาสมฺภวโต กถํ ฯ

ปริเฉทที่ ๕

อถาปรํ ปวกุขามิ

มนุสฺสสํ คคฺคิปี จ

มุนิวุฑฺฒิตานุสาเรน

ยถาสมฺภวโต กถํ ฯ

๒. ตอนท้ายของปริเฉท ผู้รจนาก็กล่าวถึงจุดประสงค์ในการรจนาคัมภีร์ไว้
ว่า "เพื่อความเลื่อมใสและความสังเวชแก่คนทั้ง" ซึ่งเป็นสำนวนที่เหมือนกันในทุกปริเฉท
ดังตัวอย่างเช่น

ปริเฉทที่ ๑

อิติ สุขนปฺสวทสฺสเวกฺกตฺตยาถ กเต โลกปฺทีปกฺสวเร สํขารโลก-

นิตฺเตโส นาม ปฐฺโม ปริจฺเฉโท

ปริเฉทที่ ๒

อิติ สุธนปสาทสํเวกตฺถาย กเต โลกปทีปกฺสาเร นริยคคินิทฺเทโส
นาม ทฺตึโย ปริจฺเฉโท

ปริเฉทที่ ๓

อิติ สุธนปสาทสํเวกตฺถาย กเต โลกปทีปกฺสาเร โอกาสโลกนิตฺ-
เทโส นาม สตฺตโม ปริจฺเฉโท

๓. บทประพันธ์ประเภทร้อยกรองที่แทรกอยู่ระหว่างคำประพันธ์ที่เป็นร้อยแก้ว
ซึ่งปรากฏในกัมภีร์โลกปทีปกสาเร ปริเฉทที่ ๓ นี้ ส่วนใหญ่จะเป็นปรัยวาทฉันทน์ นับจำนวน
ได้ทั้งหมด ๕๕ บท เป็นอินทรวีเจียรฉันทน์ ๒๒ บท อุปชาติฉันทน์ ๑ บท และฉันทน์ซึ่งไม่ตรง
กับลักษณะฉันทน์ในวรรณคดีใด ๆ เลยอีก ๑ บท ตันนิษฐานว่า อาจจะเป็นฉันทน์ในมาตรา-
พดฺติ

ฉันทน์ต่าง ๆ ดังกล่าวมีแผนบังคับและตัวอย่างดังนี้

ปรัยวาทฉันทน์ ๔^๑

ปรัยวาทฉันทน์ ๑ คำถามมี ๔ บาท บาทหนึ่งมี ๔ อักษร มีแผนบังคับ ดังนี้

๑ ๐ ๐ ๐ ๑ ๑ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๑ ๑ ๐

๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๑ ๐ ๑ ๐ ๐ ๑ ๑ ๑ ๐

ลักษณะบังคับ

๑. ให้ลง ย คณะ หลังอักษรที่ ๔ ในบาทที่ ๑ และ ๓

๒. ให้ลง ช คณะ หลังอักษรที่ ๔ ในบาทที่ ๒ และ ๔

^๑สมเด็จพระบรมชนกนาถชิโนรส, คำราชนิพนธ์วรรณคดี (พระนคร : โรงพิมพ์-
ไทย, ๒๔๕๔), หน้า ๑๓๖.

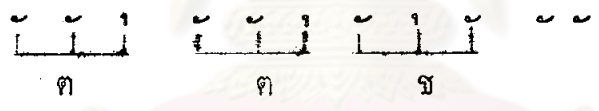
๓. ห้ มมีไ้หลง น คณะ (๑๑๑) และ ส คณะ (๓๓๓) ใน ๔ อักขรข้างต้น
ของบาทที่ ๑ และ ๓

ตัวอย่าง

ทฺวาทสสทฺสทานิ จตุตฺตีส สทานิ จ
ปญฺญาสโยชนานีติ จกฺกวาพฺสส ยามกํ ฯ

อินทรวีเชียรฉันท ๑๑

อินทรวีเชียรฉันท ๑ คำดามี ๔ บาท หนึ่งบาทมี ๑๑ อักขร ประกอบด้วย
๓ คณะ ๒ คณะเวียงกัน ๓ คณะ และครุลอย ๒ อักขรรวมเป็น ๑๑ อักขร มีแผนบังคับ
ดังนี้

ตัวอย่าง

เต จินฺตยํ อตฺตงฺคมิเต อิมสฺมี
อาโลกมณฺฑลํ ภาเวยฺย ภทฺทํ
ญฺตฺวาน เถถ จนฺทนฺตมฺภูริ
เอเตนาหุ จนฺโทติ หิ นามเชยฺย

อุปชาตฉินท์

อุปชาตฉินท์ เป็นฉินท์ผสมระหว่างฉินท์ ๒ แบบ คือ อุเปนทรวีเชียรฉินท์ กับ อินทรวีเชียรฉินท์ เช่น

อุภยั ปิ ตั ออุหฺตรั ตดาหิ
 ปญฺญาสเมญฺจุสุกั อโหสิ
 จนฺทสุสฺส เกหิ ปรีมณฺทเลน
 ตึโยชเนนจ สคั ทิยทณฺเฑ (หน้า ๑๖๓)

ในบทดังกล่าวนี้ บาทที่ ๑ และบาทที่ ๔ เป็นอุเปนทรวีเชียรฉินท์ ซึ่งขึ้นต้นด้วย ลหุ ส่วนบาทที่ ๒ และบาทที่ ๓ เป็นอินทรวีเชียรฉินท์

อนึ่ง นอกจากพระเมธีขรรค์จะประพันธ์ฉินท์ด้วยลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังมีฉินท์อีกบทหนึ่งซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นฉินท์ในมาตราพฤติ ได้แก่บทว่า

อาทิกปฺปมฺหิ ปชา มโนมยา
 มหิตฺธิกา สยั ปกาย โรเจตุ
 เต โภชพุกฺกฺเชน หตฺปฺภา ยทา
 เตสั ททา อุมฺลคฺมาสิ โลโก ฯ (หน้า ๑๖๒)

ฉินท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์โลกปทีปกสสาร ปริเฉทที่ ๗ พระเมธีขรรค์ ประพันธ์ขึ้นตามกฎของฉินท์เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางฉินท์ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไป กล่าวคือ มีการใช้ ทรุ และ ลหุ ในกรณีพิเศษด้วย เช่น บทว่า

สนิสากโร เตสุ วเสยฺย อฺนุโต
 มณินา กเต พาทฺริเก วิมาเน
 รชฏาวนฺทฺเจ ปวเร มนฺญฺญฺเย
 สิตฺปฺภาตา สุรมิตฺธิมากรเ (หน้า ๑๖๒)

จะเห็นได้ว่า บาทที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ของคาถาบทนี้ ขึ้นต้นด้วยคำที่เป็น
 ลหุ ๒ คำ ซึ่งไม่เป็นไปตามกฎของอินทวิเชียรฉันท์โดยทั่วไปที่ให้ขึ้นต้นด้วยคำที่เป็นครุ
 เพื่อความเข้าใจในเรื่องฉันท์ที่มีลักษณะอย่างนี้ไ้แจ่มชัดยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์
 นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ในเรื่องนี้ซึ่งได้ความรู้ว่า เรื่องครุ ลหุ
 ในตำราฉันทर्वรรณพฤติ ที่พระมหาสามีสังฆกริชิตต์แจ้งไว้ในคัมภีร์วุตโตทัย ไ้กล่าว
 เฉพาะที่เป็นไปโดยมาก ส่วนที่เป็นกรณีพิเศษมีไ้กล่าวไว้ แต่ผู้ศึกษาอาจได้พบใน
 พระบาลีบางแห่ง เช่น กฎแห่งปัฐยาวัดฉันท์ มีบังคับว่า ในบาทตอนหน้าอักษรที่ ๔ ให้
 วาง ย คณะ ดังตัวอย่างในพระมงกลสูตรว่า

อเสวนา จ พาลาน

พระพุทธรูปจะบาทนี้ เป็นไปตามกฎ คือ หน้าอักษรที่ ๔ เป็น ย คณะ ไ้แก่
 จ พาลา นี้เป็นกฎที่เป็นข้อยกเว้น (กฎที่เป็นไปโดยมาก) ในกรณีพิเศษ ผู้ศึกษาย่อม
 ได้พบแตกต่างออกไป เช่น ในพระมงกลสูตรนี้เอง ก็มีพระพุทธรูปจะบาทหนึ่งว่า

อตุตสมมาปณิธิ จ

พระพุทธรูปจะบาทนี้มีไ้กล่าวเนนตามกฎที่คัมภีร์วุตโตทัยให้ไว้ ดังที่กล่าวข้างต้น
 แล้ว แต่มีกฎพิเศษออกไปว่า หน้าอักษรที่ ๔ ซึ่งเป็นครุ จะวาง ณ คณะ คือ ลหุ ล้วน
 ดังบทว่า ปณิธิ ในพระพุทธรูปจะและกฎนี้ไ้เป็นที่ยอมรับในบรรดากวีทั่ว ๆ ไป เช่น
 ในพระคัมภีร์สุโขธาลังการ ก็มีบาทคาถาที่รจนาแบบนี้ เช่น ปสาโทโชมุขุตา นอกจากนี้
 ยังมีในแห่งอื่น ๆ อีก

ส่วนในอินทวิเชียรฉันท์ ซึ่งระบุคณะว่า ค ๒ คณะ ข ๑ คณะ ครุ ลหุ
 ๒ คำ นี้เป็นกฎของอินทวิเชียรฉันท์ ซึ่งขึ้นต้นด้วยคำที่เป็นครุ ในภาษาบาลีก็เช่นเดียวกัน
 เช่น บทประพันธ์นกรมการสิทธิศาถา ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ที่ทรงประพันธ์ไว้ว่า

โย จกฺขุมา โมหมลาปกฺกุโร
 สามํ วพฺพโธ สุคโต วิมุตโต
 มารสฺส ปาสา วินิโมจยนฺโต
 ปาเปสฺสิ เขมํ ชนคํ วิเนยฺยํ ฯ

คาถาพระนิพนธ์นี้ กำหนดตามกฏที่ให้ไว้ในคัมภีร์วุตโตทัย แต่ผู้ศึกษาย่อมได้พบว่า มีกรณีพิเศษในพระคาถาที่เป็นพระพุทธรูปอยู่บางแห่ง เช่น พระคาถาในพระธรรมบท พุทฺทกนิกาย ที่ว่า

กมุจฺจปมํ กายมิตํ วิทิตฺวา
 นกรูปมํ จิตฺตมิตํ รุเปตฺวา
 โยเขต มารี ปญฺญาวุเชน
 ชิตฺตฺยจ รกฺเข อนิเวสฺสิโน สียา ฯ

พึงสังเกตว่า ในพระคาถานี้ บาทที่ ๑ มีลักษณะตรงตามกฏของอินทรวិเชียรฉันท แต่บาทที่ ๒ ขึ้นต้นด้วยลหุ ๒ คำ คือ นค ซึ่งควรจะเป็นกร แต่ในกรณีนี้ พระพุทธรูปองค์ทรงเป็นธรรมราชา ไคตรัสลหุไว้ ๒ คำ ซึ่งแสดงถึงว่าลหุ ๒ คำ เท่ากับกร ๑ คำ เพราะฉะนั้นก็จึงเป็นกรนั่นเอง มิได้ผิดจากกฏที่วางไว้ และในพระคาถานี้ ผู้ศึกษาจะเห็นอักขระอีกบทหนึ่งในบาทที่ ๓ คือ ปญฺญาวุเชน อักขระคือ ปญฺ ตามกฏต้องเป็นลหุ ๒ คำ แต่ในที่นี้พระพุทธรูปองค์ตรัสด้วยกร ๑ คำ ซึ่งก็น่าจะเข้าใจว่ากร ๑ คำ ในที่นี้เท่ากับลหุ ๒ คำ นั้นเอง จึงยุติได้ว่าอยู่ในกติกายของอินทรวิเชียรฉันท เพราะฉะนั้นคาถาในคัมภีร์โลกัปปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๗ ที่ว่า

สนิสากโร เตสุ วเสยฺย อนโต
 มณินา กเต พาทิรเก วิมานเ
 รชฎาวนฺตเช ปวเร มนุญฺญเ
 สิตปฺปภาตา สุรมิทฺธิมากเร ฯ

นี่ผู้ประพันธ์ชั้นต้นควยลหุ ๒ คำ ในบาทที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ถึงทราบว่า
 คำเนินตามกรณีพิเศษ ในพระพุทธรูปจะที่ได้ยกมาข้างต้นนั้น ซึ่งก็อยู่ที่อินทรวีเชียร-
 ฉันทน์นั่นเอง°

๔. วิธีการเสนอเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์โลกัปปทีปกसार ปริเฉทที่ ๗ ส่วนใหญ่
 จะเป็นการให้หัวข้อสังเขปเป็นบทอุเทศ หรือหัวข้อเรื่องที่จะอธิบายก่อน แล้วจึงอธิบาย
 ขยายบทอุเทศนั้น ๆ ออกไปอีก ดังตัวอย่าง เช่น

ตตฺถ กปฺปสฺส จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ เวทิตพฺพานิ ฯ สํวฏฺโฏ
 สํวฏฺฏสุรํยํ วิวฏฺโฏ วิวฏฺฏสุรํยํติ ตตฺถ สํวฏฺฏนํ
 วินสฺสนํ สํวฏฺโฏ วินสฺสมาโน อสงฺเขยฺยกปฺโป ฯ (หน้า ๕๕)

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งว่า

เอวํ สลฺลฺลิตํ ปน กปฺโป พุวิโร โหติ สุตฺตฺตฺกปฺโป
 อสุตฺตฺกปฺโปติ ฯ ตตฺถ สุตฺตฺกปฺเป พุทฺธปฺเจกพุทฺธจกฺกวัตฺตีโน
 น อปฺปชฺชนฺติ ฯ ตสฺมา कुณวณฺตปฺปคฺคสรฺหิโต สุตฺตฺกปฺโป
 จุจฺจติ ฯ (หน้า ๕๕)

° สัมภาษณ์ นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แย้ม ประพัฒน์ทอง, ๑๕ พฤษภาคม

การเสนอเนื้อหาด้วยวิธีดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจเนื้อหาได้แก่นชัด
มาก และทำให้รู้ว่าเรื่องที่ท่านจะกล่าวต่อไปนั้นมีที่ประเภท ซึ่งวิธีการดังกล่าวตรงกับ
วิธีการเสนอเนื้อหาในมัชฌิมนิกาย อุपरินิฆาสก วิภังควรรค ดังตัวอย่างที่สามารถ
เห็นได้จาก ภาทเทกรตฺตสุตฺตํ ต่อไปนี้

ภควา เอกทโวจ

อตีตํ นานวาคเมยฺย	นปฺปฏิงฺเก เอนาคตํ
ยทตฺตมฺปทึนฺนตํ	อปฺปตฺตญฺจ อนาคตํ
ปจฺจุปฺปนฺนญฺจ โย รมฺมํ	ตฺถถ ตฺถถ วิปฺสฺสติ
อสนฺหิรํ อสนฺหุปฺปํ	ตํ วิทฺธา มนุพฺพหฺเย
อชฺเชวกิจฺจมาตฺตปฺปํ	โก ชฺชญฺญา มรณํ สุเว
น ทิ โน สํครนฺเตน	มหาเสเนน มจฺจุณา
เอวํ วิหาริมาตาปี	อโหโรตฺตมคฺคณทิตํ
ตํ เว ภาทเทกรตฺโตติ	สนฺโต อจฺจิกฺขเต มุนีติ

กถญฺจ ภิกฺขเว อตีตํ นานวาคเมติ ฯ เอวํรูปโป อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ
ตฺถถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ เอวํเวทโน อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ ตฺถถ นนฺทึ สมนฺ-
วาเนติ เอวํสญฺโญ อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ ตฺถถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ เอวํสงฺขาโร
อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ ตฺถถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ เอวํวิญฺญาโน อโหสิ อตีตมท-
ธานนฺติ ตฺถถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ เอวํ ภิกฺขเว อตีตํ นานวาคเมติ ฯ^๑

^๑สยามภฺรสุตฺตํ เติปฺภิกํ สุตฺตคฺคณทิตฺตํ มชฺฌิมนิกายสุตฺตํ อุपरินิฆาสกํ

(กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๓๔๔ - ๓๔๕.

ตัวอย่างดังกล่าวนี้ เห็นได้ว่าพระผู้มีพระภาคทรงเสนอเนื้อหาด้วยวิธีตั้งบทอุเทศก่อน (เริ่มตั้งแต่ อตฺถิ นานวาคเมยฺย จนถึง สนฺโต อาจิกฺขเต มุนีติ) ต่อจากนั้นจึงทรงยกเอาบทอุเทศมาอธิบายขยายออกไปเป็นข้อ ๆ

ในอภิธรรมปิฎก ชั้นธวิงค์ การเสนอเนื้อหา ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ทั้งจะเห็นได้จากตัวอย่าง ดังนี้

(๑) ปญฺจชนฺธา รูปกฺชนฺโธ เวทนากฺชนฺโธ สญฺญากฺชนฺโธ สงฺขารกฺชนฺโธ
วิญญานกฺชนฺโธ

(๒) ตตฺถ กตโม รูปกฺชนฺโธ ยงฺกิญฺจิ รูปิ อตฺถิตานาคตฺตจฺจุปฺปนฺนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิตฺธา วา โสพาริกิ วา สฺขมํ วา หินํ วา ปณีตํ วา ยํ
หฺนฺเว สฺนตีเก วา ตเทกฺขณํ อภิสญฺญหิตฺวา อยํ วุจฺจติ รูปกฺชนฺโธ^๑

ตัวอย่างดังกล่าวนี้ ก็ดำเนินวิธีแบบเดียวกัน คือตั้งบทอุเทศก่อน ในที่นี้บทอุเทศคือข้อความในข้อ ๑ ส่วนบทขยายคือข้อความในข้อ ๒ ซึ่งเป็นการยกเอาคำว่า "รูปกฺชนฺโธ" มาอธิบาย

อนึ่ง ในการเสนอเนื้อหาในปริเฉทที่ ๗ นอกจากจะมีวิธีตั้งบทอุเทศดังกล่าวแล้ว ผู้รจนายังได้รวบรวมเอาเนื้อเรื่องมาจากคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่เป็น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑สยามรัฐสส เติปิกั อภิธมฺมปิฎเก วิงฺคควคฺโค (กรุงเทพฯ :
มหาบัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๗.

ภาษาบาลี คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา มากล่าวไว้ บางทียกข้อความที่ปรากฏ อยู่ในคัมภีร์นั้น ๆ บางตอนมาไว้ด้วย เช่น ยกข้อความในมหาปริณิพพานสูตรมากล่าวไว้ ว่า "เพื่อประโยชน์แก่เรื่องนี้ พระผู้มีพระภาค เมื่อตรัสเหตุที่แผ่นดินไหว ๘ ประการ ในมหาปริณิพพานสูตร จึงตรัสไว้ในพระบาลีว่า "ในคราวใดที่ลมแรงพัด ในคราวนั้น (ภูเขาทั้งปวง) ย่อมหวั่นไหว" หน้า ๑๑๑ จึงกล่าวได้ว่า การเสนอเนื้อหาในปริเฉท ที่ ๗ นี้ มีลักษณะเป็นแบบอรรถกถา

ลักษณะภาษาบาลี

ลักษณะภาษาบาลีในคัมภีร์โลกปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๗ นี้ โดยเฉพาะในการ เรียงประโยค ส่วนใหญ่จะเป็นไปตามกฎเกณฑ์วากยสัมพันธ์ภาษาบาลี เช่น

ตทา จ อากสูสเว พุทฺทมโลเก ปฐมตฺตวณินิพฺพุตฺตา สุตฺตา อายุกฺขยา
วา ปุญฺญกฺขยา वा ทโต จวิตฺวา อุปฺปาทิกา หุตฺวา อธิชฺชชฺชุตฺติ ฯ (หน้า ๙๕)

วสุสฺสปีวีโน สุตฺตา กาลํ กตฺวา ปรีตฺตวณินิพฺพุตฺตา นิพฺพุตฺตนฺติ ฯ
(หน้า ๖๐)

ตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พระเมฆังกรรักษารูปแบบวากยสัมพันธ์ โดยตลอด คือ วางอาลปะนะ หรือนิบาดไว้ก่อน ต่อจากนั้นจึงวางคำขยายไว้หน้าประธาน กริยาในระหว่าง (กริยาที่ลงท้ายด้วย ตฺวา อนฺต มาน หรือ ย ปัจจัย) วางไว้ ก่อนกริยาคุมพากย์ ซึ่งถือว่าเป็นคำสุดท้ายของประโยค)

ที่มาของคัมภีร์โลกปที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๗

ในการแต่งคัมภีร์โลกปที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๗ ผู้แต่งได้รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาคังนี้คือ

ก. พระไตรปิฎก

๑. มหาปรินิพพานสูตร พระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน โดยเริ่มตั้งแต่เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูประสงค์จะยกกองทัพไปปราบกษัตริย์ลิจฉวี กล่าวด้วยเรื่องแผ่นดินไหว เรื่องมาร เรื่องการถวายพระกายาหารปรุงด้วยสุกรมัททวะ พระคำรัสสุดท้ายของพระพุทธเจ้า การเสด็จดับขันธปรินิพพาน การถวายพระเพลิง การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ปรากฏในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๐ ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ พระเมธังกรบอกไว้ชัดเจนว่าเนื้อหาจากมหาปรินิพพานสูตรตอนกล่าวถึงจักรวาลหวนไหวเพราะลม ทั้งน้ำและดินที่อยู่ในจักรวาลก็หวนไหวด้วย

๒. อัคคัณฺฑสูตร พระสูตรที่ว่าด้วยสิ่งที่เลิศหรือที่เป็นคนเค็ม เนื้อหาของพระสูตรกล่าวถึงวรรณะ ๔ ความพินาศของโลก และความกลับฟื้นของโลก สภาพที่ปรากฏในตอนของโลกกลับฟื้นอย่างละเอียด เป็นพระสูตรที่แสดงความเป็นมาของโลก โดยยกธรรมะเป็นจุดสูงสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ พระสูตรนี้อยู่พระไตรปิฎกเล่ม ๑๑ ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๔ พระเมธังกรนำเนื้อหามาจากอัคคัณฺฑสูตร ตอนพรรณนาถึงการกลับฟื้นของโลก เหล่าสัตว์ต่างดูหมิ่นกันและกันอันเนื่องมาจากสีของผิวพรรณ ทำให้อาหารชนิดแรกคือรสคินหายไป ปรากฏมีสะเก็ดคิน และข้าวสาสีโดยลำดับ จนกระทั่งมีเพศชายหญิง เป็นต้น

ข. อรรถกถาพระไตรปิฎก

อรรถกถาสังยุตตนิคาย ซึ่งเป็นอรรถกถาที่อธิบายหรือขยายความในพระสูตรที่ประมวลเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ เป็นต้น ไว้เป็นหมวด เช่น เรื่องที่ตรัสที่ภูเขากัเรียกว่า ปัพพตสังยุต เรื่องที่ตรัสที่ป่าเรียกว่า วนสังยุต เป็นต้น

พระเมธังกร นำเอาข้อความจากอรรถกถาสังยุตตนิคาย สกาดวรรค โดยยกข้อความตอนที่พรรณนาถึงระยะทางระหว่างภูมิต่าง ๆ โดยระบุไว้ว่านำมาจากอรรถกถาสังยุตตนิคาย

ค. ฎีกา

พระเมธังกรอ้างฎีกาวินัย ชื่อ สารัตถที่ปนี เล่ม ๑ ซึ่งเป็นฎีกาที่อธิบายข้อความที่เป็นสาระสำคัญในพระวินัยปิฎก โดยยกข้อความจากฎีกาวินัยตอนกล่าวถึงโยชน์ที่ไช้กำหนดระยะทาง

ง. ชาตก

เนมิราชชาตก เป็นชาตกที่พระผู้มีพระภาคตรัสเล่าเรื่องอดีตของพระองค์ ในกาลที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นราชามชเทวะ เป็นชาตกที่พรรณนาถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่พระองค์เสด็จผ่านไป ปรากฏในมหานิบาตชาตก พระเมธังกรนำเอาเนื้อเรื่องตอนพรรณนาถึงชื่อภูเขาค้าง ๆ คือ ยุคนธร อีสินธร กรวิก สุทัศน์ เนมินธร วินตก และอัสสกันณ มากล่าวไว้

จ. คัมภีร์อื่น ๆ

๑. คัมภีร์ชินาลังการ เป็นคัมภีร์ภาษาบาลีเกี่ยวกับพุทธประวัติ ที่แต่งด้วยฉันทหลายแบบ เริ่มตั้งแต่ ประสูติ ตรัสรู้ ประกาศศาสนา และปรินิพพาน แต่ละตอนได้สุกที่พระบารมีธรรมของพระพุทธเจ้าไว้ ผู้รจนาคือพระพุทธรักชิต พระเถระชาวลังกา พระเมธังกรนำข้อความตอนกล่าวถึงวิถีโคจรของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ๓ วิถี คือ อชวิถี นาควิถี และโควิถี มากล่าวไว้

๒. คัมภีร์โลกบัญญัติ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก และบัญญัติไว้ว่า เกิดขึ้นเพราะอะไร ผู้แต่งและปีที่แต่งไม่ปรากฏ พระเมธังกรนำเอาข้อความตอนที่กล่าวถึงภูเขาสีเนรุ ซึ่งตั้งอยู่ในน้ำ (ลึก) ๘๐,๐๐๐ โยชน์ โดยนำมากล่าวในลักษณะเป็นเครื่องยืนยันหลักฐาน

เปรียบเทียบทัศนะเรื่องโลกและจักรวาลระหว่างคัมภีร์โลกปทัชฎกสาร ปริเฉทที่ ๗ กับวิทยาศาสตร์

เพื่อความชัดเจนในการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาในคัมภีร์โลกปทัชฎกสาร ปริเฉทที่ ๗ โดยเฉพาะในเรื่องโลกและจักรวาล ในตอนต้นนี้จักได้สรุปเนื้อหาไว้พอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

คัมภีร์โลกปทัชฎกสาร ปริเฉทที่ ๗ มีเนื้อหากล่าวถึงโอกาสโลก หรือจักรวาล โดยตอนแรกได้แสดงถึงขนาดของจักรวาลว่ายาว ๑,๒๐๓,๔๕๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๓,๒๑๐,๓๕๐ โยชน์ กล่าวถึงแผ่นดินว่าหนา ๒๕๐,๐๐๐ โยชน์ น้ำรองรับแผ่นดินซึ่งตั้งอยู่บนลมหิน ๔๕๐,๐๐๐ โยชน์ ส่วนลมที่รองรับน้ำนั้นพัดขึ้นสู่ท้องฟ้าสูง ๕๐๐,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากนั้นได้อธิบายความหมายของอสงไขยกัป ๔ คือ สังวัฏฏกัป สังวัฏฏฐายีกัป วิวัฏฏกัป และ วิวัฏฏฐายีกัป โดยสรุปว่า กัปก็คือกาลหรือเวลานั้นเอง พรรณนาถึงเขตของพระพุทธเจ้าคือ ชาติเขต อาณาเขต และวิสัยเขต ทำให้ทราบว่าแต่ละเขตมีขอบเขตกว้างใหญ่ไพศาล กล่าวถึงความพินาศของโลกหรือจักรวาลด้วยไฟลมและน้ำและสภาพต่าง ๆ ตอนที่โลกพินาศ โดยแสดงว่าเหตุที่ทำให้โลกหรือจักรวาลพินาศ คือ อกุศล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ในจิตใจของสัตว์ กล่าวถึงเทวคานที่ชื่อว่า "โลกพยุหะ" มาประกาศชักชวนใหม่มนุษย์มารุง เมตคา ภรรยา มุทิตา อุเบกขา เพื่อมารุงบิคามารคาและประพศิอ้อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เป็นต้น ต่อจากนั้นกล่าวถึงการกลับฟื้นของโลก โดยพรรณนาถึงสิ่งที่ปรากฏขึ้นตามลำดับคือดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ภูเขาสีเนรุ ภูเขาจักรวาล ภูเขาหิมพานต์ ทวีป และมหาสมุทร ทั้งลักษณะและขนาดโดยละเอียด กล่าวถึงการโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ และสภาพจิตใจของมนุษย์ว่ามีผลต่อการโคจรของดวงอาทิตย์

และดวงจันทร์ ตลอดจนความสม่ำเสมอแห่งฤดูกาลด้วย พรรณนาถึงมนุษย์ในคอนตันกับบีว่าเป็นพวกมโนมัย (สำเร็จด้วยใจ) มีฤทธิ์มาก มีรัศมีออกจากตัวเอง เป็นต้น บรรยายถึงนิยายปรัมปราเรื่องจันทรูปราคา และสุริยูปราคา สงครามระหว่างพวกอสูรกับเทวดา พรรณนาระยะทางระหว่างภูมิชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่พื้นดินถึงอรูปภูมิชั้นที่ว่าจากภูมิไหนถึงภูมิไหน ไกลเท่าไร และไต่กล่าวถึงมาตราวัฏระยะและมาตราเวลา ในตอนท้าย พระเมธังกรได้ชี้ให้เห็นว่า การที่โลกพรรณาเรื่องโลกหรือจักรวาลอย่างละเอียด เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะอนิจจตา คือความเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอนของธรรมชาติ และอิทธิพลของภาวะจิตใจของมนุษย์ที่มีต่อความเจริญและความเสื่อมของสภาวะต่าง ๆ ทั้งนี้ คนทั้งหลายพึงหมั่นประกอบกรรมดี ด้วยความไม่ประมาท

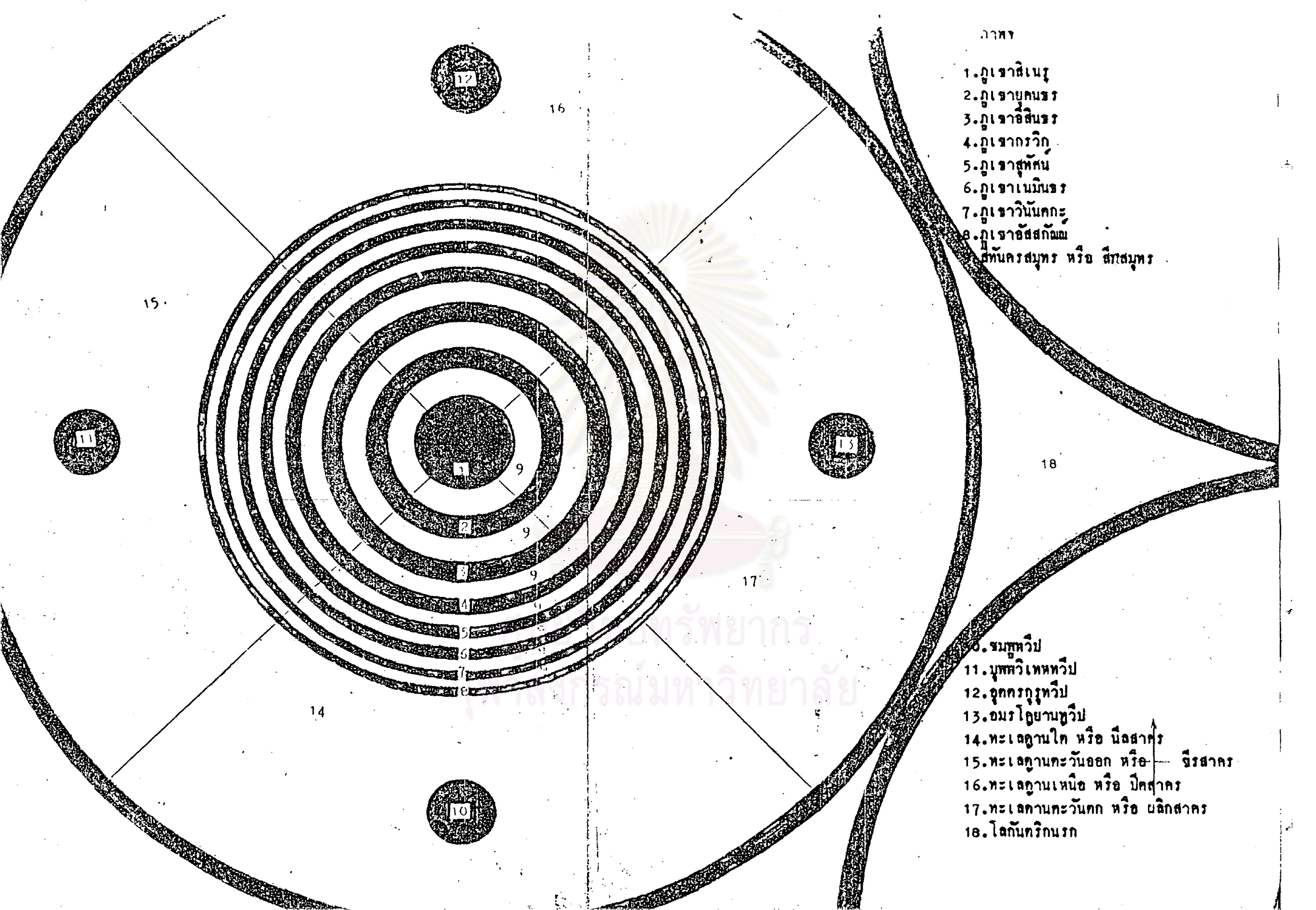
จากเนื้อหาภัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๙ ที่กล่าวสรุปไว้ข้างต้น เห็นได้ว่า เนื้อหาบางตอนคล้ายกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ แต่บางตอนก็แตกต่างจากแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ จึงควรที่จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความเหมือนและความแตกต่างในทัศนะเรื่องโลกและจักรวาล คือ

๑. ความหมาย ลักษณะและขอบเขตของโลกและจักรวาล
๒. ความพินาศของโลกและจักรวาล
๓. ภาวะจิตที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงภาวการณ์ต่าง ๆ ของโลกและจักรวาล

ความหมาย ลักษณะและขอบเขตของโลกและจักรวาล

คำว่า "โลก" ในภัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๙ นี้ เรียกชื่อเต็มว่า "โอกาสโลก" หมายถึงสถานที่ที่ถือเป็นพิภพจักรวาลหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยภูเขาสีเนรุ ภูเขาสัตตบริภัณฑ์ ทวีปใหญ่ ๔ ทวีป คือ ชมพูทวีป ปุพพิเทหทวีป อุตครกูรทวีป และอมรโคยานทวีป ทวีปน้อย ๒,๐๐๐ ทวีป มหาสมุทร ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ พิภพดาวถึงสี่ พิภพอสูร ล้อมรอบโดยภูเขาจักรวาลและมีโลกันตริกนรกตั้งอยู่ กังสรุปเป็นภาพจำลองจักรวาลในทัศนะของภัมภีร์โลกปป์ที่ปกสารไว้ดังนี้

- 1. กุชลาสนะ
- 2. กุชลาสนะ
- 3. กุชลาสนะ
- 4. กุชลาสนะ
- 5. กุชลาสนะ
- 6. กุชลาสนะ
- 7. กุชลาสนะ
- 8. กุชลาสนะ
- 9. สันทรสมุทร หรือ สักสมุท

- 9. ขมทวิป
- 11. มุททวิเททวิป
- 12. อุกครกทวิป
- 13. อมรโตทยานทวิป
- 14. ทะเลควานไท หรือ นิลสาคร
- 15. ทะเลควานกะวันออก หรือ จีรสาคร
- 16. ทะเลควานเหนือ หรือ ปิตสาคร
- 17. ทะเลควานกะวันตก หรือ บลิกสาคร
- 18. โลกัณทริกนรก

สถานที่ทั้งหมดนี้รวมกันเข้าเป็นจักรวาลหนึ่ง คงนั้นในคัมภีร์โลกปที่ปกสาร เมื่อท่านกล่าวถึงโลกจึงหมายถึงจักรวาลหนึ่ง ซึ่งแสดงว่ายังมีจักรวาลอื่นอีกมากมาย คงจะเห็นได้จากข้อความที่กล่าวถึงพุทธเขตทั้ง ๓ ว่า "ชาติเขตมีหมื่นจักรวาลเป็นขอบเขต อาณาเขตมีแสนโกฏิจักรวาลเป็นขอบเขต ส่วนวิสัยเขต เป็นเขตที่ไม่มีแดนสิ้นสุด ไม่มีประมาณ"

ความหมายของโลกและจักรวาลในคัมภีร์โลกปที่ปกสารดังกล่าวนี้แตกต่างจากความหมายในทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเมื่อกกล่าวถึงโลก หมายถึง ดาวเคราะห์ (Planet) ดวงหนึ่ง ซึ่งรวมอยู่กับดาวเคราะห์อื่น ๆ อีกคือ ดาวพุธ (Mercury) ดาวพระศุกร์ (Venus) โลก (Earth) ดาวอังคาร (Mars) ดาวพฤหัสบดี (Jupiter) ดาวพระเสาร์ (Saturn) ดาวยูเรนัส (Urenus) ดาวเนปจูน (Neptune) และดาวพลูโต (Pluto) ซึ่งรวมอยู่ในระบบสุริยจักรวาล อันมีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง^๑

ส่วนทัศนะที่กล่าวถึงจำนวนจักรวาลว่ามีจำนวนมากมายนั้น ตรงกับทัศนะของนักดาราศาสตร์ที่กล่าวว่า "สุริยจักรวาลนี้เป็นเพียงจักรวาลหนึ่งในบรรดาสุริยจักรวาลทั้งหมด ๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ จักรวาล ที่รวมกันเข้าเป็นกระจุกคล้ายวงจวนขนาดใหญ่ที่เรียกว่าจักรการา เท่าที่มองเห็นได้จากกล้องโทรทรรศน์ใหญ่ที่สุดในขณะนี้ ปรากฏว่ามีจักรวาลอื่น ๆ อีกอย่างน้อย ๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐ จักรการา หรืออาจจะถึง ๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ จักรการาก็ได้"^๒ ทัศนะดังกล่าวนี้ เห็นได้ว่าตรงกับทัศนะในคัมภีร์โลกปที่ปกสารอย่างเด่นชัดทีเดียว

^๑ Martin Avidier, Astronomy For Everyone (London : I.M. Dent, & Sons LTD, 1973), p. 1.

^๒ Douglas M. Burns, M.D., Buddhisn, Science And Atheism (Bangkok : Chuan Printing Press, 1978), p. 43.

ในคำนำลักษณะของจักรวาล คัมภีร์โลกปที่ปกสารกล่าวว่า จักรวาลมีลักษณะกลมดุจลอร์ด ส่วนทางวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่จำลองภาพจักรวาลในลักษณะวงรี ไม่เสมอกันทุกด้านดังจักรวาลในคัมภีร์โลกปที่ปกสาร

ในทัศนะเกี่ยวกับขอบเขตของจักรวาล คัมภีร์โลกปที่ปกสาร พรรณนาความยาวและปริมาตรโดยรอบของจักรวาลไว้ในตอนต้นของปริเฉทที่ ๗ ว่า จักรวาลหนึ่งมีความยาว ๑,๒๐๓,๔๕๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๓,๖๑๐,๓๕๐ โยชน์ ในคัมภีร์อื่นเช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค ภาคที่ ๑^๑ ก็กล่าวถึงขอบเขตจักรวาล โดยนัยเดียวกัน แสดงว่าจักรวาลในทัศนะของคัมภีร์โลกปที่ปกสารนี้มีขอบเขตที่กำหนดได้ อย่างไรก็ตามเมื่อท่านกล่าวถึงจักรวาลทั้งหมด มีไขจักรวาลใดจักรวาลหนึ่ง ท่านก็กล่าวว่า จักรวาลทั้งหลายไม่มีขอบเขตที่สิ้นสุด (อนันตานิ จกกวาพานิ) ดังนั้น จักรวาลที่สามารถกำหนดขอบเขตได้จึงหมายถึงจักรวาลหนึ่งที่มีความหมายและลักษณะดังกล่าวแล้วเท่านั้น ทัศนะดังกล่าวนี้ นักวิทยาศาสตร์หลายคน เช่น ดร.อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Dr. Albert Einstein) เชื่อว่าจักรวาลมีขอบเขตและที่สิ้นสุด ดร. ที.เอ. สตรีทแมค (Dr. T.A. Streetmac) และ ดร. อาร์.เอ็น. ชาร์ลส์ (Dr. R.N. Charles) แห่งมหาวิทยาลัยอริโซนา (Arizona University) สหรัฐอเมริกา ยังได้กล่าวว่า ดาวควาซาร์ (O.H. 471) ซึ่งอยู่ห่างไกลจากโลกเราประมาณ ๑๒,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีแสง คือที่สุดของจักรวาล เพราะระยะทางที่ห่างไกลจากนี้ แม้จะใช้กล้องโทรทรรศน์มีพลังสูงส่องไปก็จะไม่พบอะไรอีก^๒

^๑วิสุทธิมรรคสุต นาม ปกรณวิเสสสุต ปฐม ภาค (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๗), หน้า ๒๒๒.

^๒ Science Magazine, (Washington : American Association For the Advancement of Science Press, 1973), p. 370.

ความพินาศของโลกและจักรวาล

คัมภีร์โลกป์ที่ปกสาร ไก่พรรณนาความพินาศของโลกไว้อย่างละเอียดสรุปได้ว่า ในตอนที่โลกพินาศนั้นอากาศวิปริตปรวนแปร ไม่มีกลางวัน ควงอาทิตย์ขึ้นและตกสลับกันถึง ๗ ควง ท้องฟ้าปราศจากเมฆหรือหมอกควัน โลกมีความร้อนจัดสิ่งมีชีวิตทั้งหลายถูกความร้อนทำลายไปจนหมดสิ้น เซาน้อยใหญ่ แม่น้ำ ทะเล มหาสมุทรสรุปแล้วทุกสิ่งทุกอย่างถูกเพลิงเผาผลาญกลายเป็นจุณ หลังจากนั้นโลกก็มีคมนอนธการ

ในประเด็นที่เกี่ยวกับความพินาศของโลกนี้ ในทางวิทยาศาสตร์มีทัศนะคล้ายกับพระพุทธศาสนา โดยกล่าวว่า ในตอนที่โลกพินาศ โลกเราจะถูกคววเคราะห์ร้ายหรือถูกคววหาง (Comet) พุ่งเข้ามาชน ซึ่งจะเกิดการระเบิดแตกสลายหายไปใ้อวกาศอันมืดมิด ในตอนนั้นสิ่งมีชีวิตจะถูกทำลายหมด^๑ ส่วนทัศนะที่เกี่ยวกับการปรากฏของควงอาทิตย์ถึง ๗ ควงนั้น วิทยาศาสตร์ปัจจุบันก็ไ้กล่าวว่ ระบบสุริยะแห่งหนึ่งคือระบบคาสเตอร์ในเยมินี^๒ (Gemini) มีควงอาทิตย์ ๖ ควง ซึ่งน้อยกว่าจำนวนควงอาทิตย์ในคัมภีร์โลกป์ที่ปกสาร เป็นที่น่าสังเกตุว่ ในคัมภีร์โลกป์ที่ปกสาร เมื่อกล่าวถึงภาวะตอนที่โลกพินาศ ไม่ไ้กล่าวถึงการชนกันระหว่างควงอาทิตย์ที่ขึ้นมาแต่ละควง แต่แสดงเพียงว่เมื่อกวงอาทิตย์ควงหนึ่งขึ้น ควงอาทิตย์อีกควงก็ตกไป อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้ว่ในขณะที่ควงหนึ่งกำลังฉายแสงอยู่นั้น พอมีกวงอาทิตย์ที่มีความร้อนแรงยิ่งกว่าปรากฏขึ้นก็อาจจะชนหรือปะทะกันก็ได้

^๑Magaret O. Hyde, The Earth in Action (Italy : Rizzoli Press, 1969), pp. 26 - 27.

^๒ดร.คักลาส เอ็ม เบิร์น, ความเกี่ยวข้องของระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์และอเทวนิยม แปลโดย ศิริ พุทธศุภร์ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๐), หน้า ๖๒.

ภาวะจิตที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาวะการณ์ต่าง ๆ ของโลกและจักรวาล

คัมภีร์โลกที่ปกปิดสาร นอกจากจะบรรยายถึงสภาพของโลกและจักรวาล โดยละเอียดแล้ว ยังได้เน้นถึงความสำคัญของสภาพจิตใจว่ามีส่วนสัมพันธ์กับโลกหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น ตอนที่โลกกลับฟื้นขึ้นใหม่ เหล่าสัตว์ทั้งปวงล้วนมีแสงสว่างออกจากตัวเอง แต่เพราะสัตว์เหล่านี้มีความโลภ ความกระหายอยากจะบริโภครสปรูฟีเป็นคำ ๆ ความเป็นผู้มีแสงสว่างในตัวเองจึงหายไป ต่อมาสัตว์ที่บริโภครสปรูฟีนั้น บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกมีผิวพรรณทราม ดูหมิ่นกันและกัน เพราะเหตุนี้รสปรูฟีจึงหายไปอีก ในตอนที่กล่าวถึงโลกพินาศท่านก็กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้โลกพินาศนั้นว่าเกิดจากอภุศล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ เป็นการเน้นให้บุคคลตระหนักว่าในกาลใดที่มนุษย์ในโลกล้วนมีจิตใจประกอบแต่อกุศล โลกก็จะถึงคราวพินาศได้ และยังมีข้อความอีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องจิตใจว่ามีส่วนสัมพันธ์ต่อการโจจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ด้วย โดยแสดงว่าถ้าผู้นำ (หมายถึงพระราชา) เป็นบุคคลมีจิตใจไร้คุณธรรมแล้ว คนเหล่านี้เช่นอุปราช เสนาบดี เป็นต้น ตลอดจนพวกเทวดาหรือพรหมก็จะมีจิตใจไร้คุณธรรมด้วยเช่นกัน และผลจากการไร้คุณธรรมของคนทั้งหลาย ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ย่อมโจจรไม่สม่ำเสมอ^๑

---

^๑แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกเรานี้ นับได้ว่ามีอิทธิพลต่อชีวิตคนไทยอยู่ไม่น้อย ดังจะเห็นจากตัวอย่างเช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เกิดโรคระบาดขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๖๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงโปรดฯ ให้นำเอาพระแก้วมรกตมาแห่เพื่อความเป็นสิริมงคล และประกาศให้ประชาชนทำการรักษาศีล เพื่อให้โรคระบาดบรรเทาเบาบางลง

ดู กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (ธนบุรี : ป. พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๕), หน้า ๖๐๘ - ๖๑๐.

ทัศนะดังกล่าวนี้ มีว่าแตกต่างจากทางวิทยาศาสตร์โดยสิ้นเชิง เพราะโดยหลักวิทยาศาสตร์นั้น ความปรวนแปรของสภาพดินฟ้าอากาศ หรือดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกนี้ มีสาเหตุเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติ หรือเกิดจากรากฐานอื่น ๆ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจของมนุษย์ในโลกว่าจะประกอบด้วยธรรมหรืออธรรมแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุปแล้ว ทัศนะเรื่องโลกและจักรวาลตามที่ปรากฏในคัมภีร์โลกปป์-ที่ปกสาร, ปริเวทที่ ๗ นี้ ผู้รจนาคือพระเมฆังกร ไค้มองโลกและจักรวาลไปในอีกรูปหนึ่ง จึงมีข้อที่เหมือนกันและต่างกันในด้านทฤษฎีหรือหลักการอยู่บ้าง แต่ถึงอย่างนั้นก็ตามจากจุดมุ่งหมายการรจนาคัมภีร์นี้ที่ปรากฏอยู่ตอนท้ายของปริเฉท และจากการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องโลกและจักรวาลแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายหลักของการเสนอเนื้อหาเรื่องนี้อยู่ที่สาระสำคัญของศีลธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักการที่พระพุทธศาสนาเน้นอยู่เสมอ ความสำคัญมิได้อยู่ที่การอธิบายเพื่อความอยากรู้อยากเห็นของบุคคลในเรื่องโลกและจักรวาลที่เป็นค่านวัตกรรมโดยเฉพาะ

ข้อแตกต่างในทัศนะเรื่องโลกและจักรวาลระหว่างคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร กับวิทยาศาสตร์ที่เคนซัทก็คือ ในคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร พระเมฆังกรต้องการจะเน้นให้เห็นหลักอนิจจัง คือความไม่แน่นอนเที่ยงแท้ของทุกสิ่งทุกอย่าง แม้โลกหรือจักรวาลก็ต้องตกอยู่ภายใต้กฎนี้เหมือนกัน ส่วนทางวิทยาศาสตร์ เป็นคารเสนาความรู้ที่สามารถจะพิสูจน์ได้ด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์เท่าที่มี เป็นความรู้ทางค่านวัตกรรมภายนอก ไม่ใช่ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจและจริยธรรม

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องโลกและจักรวาล ก็เพื่อให้ได้ทราบแนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา กับวิทยาศาสตร์ว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร แต่การที่จะหาข้อยุติว่า เนื้อหาคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์โลกปป์ที่ปกสาร ปริเฉทที่ ๗ นี้ เป็นลัทธิธรรมถูกต้องไปทุกเรื่องหรือไม่ โดยเกณฑ์ให้พระพุทธศาสนาคือความวิทยาศาสตร์นั้น มีชีวิตวิธีการที่ถูกต้อง เพราะคำสอนทางพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ต่างก็มีความมุ่งหมายของตัวเอง ความลงรชกันจึงมิได้อยู่ที่เนื้อหาแต่อย่างใด ถึงนั้น

วิธีการศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องโลกและจักรวาล ระหว่างคัมภีร์โลกปทัชฌายะ กับ วิทยาศาสตร์ ในวิทยานิพนธ์นี้ จึงเป็นไปในรูปแบบการ เปรียบเทียบให้เห็นความเหมือน หรือความแตกต่างในค่านิยมเหล่านั้น ไม่ได้วิเคราะห์เพื่อให้เห็นว่าทัศนะไหนผิดหรือถูก

มาตราวักระยะและมาตราเวลา

คัมภีร์โลกปทัชฌายะ ปรีเฉทที่ ๗ ได้แสดงมาตราไว้ในตอนท้ายของปรีเฉท ๒ มาตรา คือ มาตราวักระยะ และมาตราเวลา เนื่องจากเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในปรีเฉท นี้กล่าวถึงระยะทางระหว่างภูมิชั้นต่าง ๆ ไว้โดยกำหนดเป็นโยชน์ทั้งสิ้น นอกจากนั้นยัง มีการแสดงความสูงของภูมิต่าง ๆ โดยกำหนดเป็นเวลาการเดินทางจากภูมิที่สูงที่สุดมาถึง ภูมิที่ต่ำลงมาว่าจะใช้เวลาานเท่าไร ดังนั้นจึงควรจะได้ศึกษาเรื่องมาตราวักระยะ และมาตราเวลาที่มีปรากฏในคัมภีร์นี้ เพื่อความเข้าใจแจ่มชัดต่อไป

รายละเอียดของมาตราทั้งสอง

มาตราวักระยะ

๓๖	ปรมาณู	เป็น	๑	อณู
๓๖	อณู	"	๑	ตัสซารี
๓๖	ตัสซารี	"	๑	รตเรณู
๓๖	รตเรณู	"	๑	ลิกขา
๗	ลิกขา	"	๑	อูกา
๗	อูกา	"	๑	ชัญญูมาส
๗	ชัญญูมาส	"	๑	องคูลี
๑๒	องคูลี	"	๑	วิทัตถิ
๒	วิทัตถิ	"	๑	หัตถะ
๗	หัตถะ	"	๑	ยัญญี

๒๐	ยัญฐิ	เป็น	๑	อุสภะ
๘๐	อุสภะ	"	๑	คาวุต
๔	คาวุต	"	๑	โยชน์

มาตราวักระยะคั้งกล่าวไว้วักระยะทางภูมิทั้งปวง มีแผ่นดินและภูเขา เป็นต้น
นอกจากนั้นยังมีมาตราวักระยะอีกแบบหนึ่ง คือ

๕๐๐	ธนู	เป็น	๑	โกสะ
๔	โกสะ	"	๑	คาวุต
๔	คาวุต	"	๑	โยชน์*

มาตราวักระยะนี้ใช้วัดดวงจันทร์และดวงอาทิตย์

มาตราเวลา

๑๐	อักษระ	เป็น	๑	ปรานา
๖	ปรานา	"	๑	ปฏินาทิกา
๑๕	ปฏินาทิกา	"	๑	บาท
๔	บาท	"	๑	นาทิกา
๔๐	นาทิกา	"	๑	วัน และคืน
๘๐	วัน และคืน	"	๑	เดือน
๑๒	เดือน	"	๑	ปี

มาตราวักระยะและมาตราเวลาที่ปรากฏในคัมภีร์โลกปพิทปภสสาร ปริเฉทที่ ๗
นี้ ผู้รจนามิได้กล่าวไว้ว่านำมาจากไหน เพียงแต่กล่าวว่าอาจารย์ในปางก่อน
(บุพพิกา) กล่าวไว้เท่านั้น อาจสันนิษฐานได้ว่า พระเมธังกรคงจะนำมาจากพระสูตร
พระวินัยและอรรถกถาบางแห่งในพระไตรปิฎกด้วย

ความหมายของคำที่ใช้เรียกจำนวนทั้งสองมาตรา

ในมาตราวักระยะคังกล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่า มีการกำหนดเอาจำนวนตั้งแต่เล็กหรือละเอียดที่สุดไปหาจำนวนที่ใหญ่มากขึ้นโดยลำดับ ซึ่งจะได้นำเอาคำที่ใช้เรียกจำนวนมาอธิบายต่อไปนี้

ปรมาณู	หมายถึง ผงละเอียดที่สุด ไม่สามารถมองด้วยตาเปล่าได้
อนุ	หมายถึง ผงละเอียดที่มีขนาดใหญ่กว่าปรมาณู ไม่สามารถมองด้วยตาเปล่า
คัซซารี	หมายถึง จูสี
รตเรณู	หมายถึง ละอองฝุ่น
ลิกขา	หมายถึง ไข่เหา
อุกา	หมายถึง ตัวเหา
ธัญญูมาส	หมายถึง เมล็ดข้าวเปลือก
องคุลี	หมายถึง นิ้ว
วิทัตถิ	หมายถึง คืบ
หัตถะ	หมายถึง ศอก
ยัญวี	หมายถึง ไม้วา (ซึ่งมีความยาว ๗ ศอก)
อุสกะ	หมายถึง โคน
คาวุต	หมายถึง ระยะ $\frac{๑}{๘}$ โยชน์ หรือ ๑๐๐ เส้น

ส่วนความหมายของคำที่ใช้ในมาตราเวลามีดังนี้

อักษร	หมายถึง ตัวหนังสือ
ปรานา	หมายถึง การถอนหายใจ โดยกำหนดว่าอ่านอักษรได้ ๑๐ ตัว แล้วถอนหายใจครั้งหนึ่งเป็น ๑ ปรานา

นาฬิกาหรือปฏินาฬิกา หมายถึง ค่าที่ใช้เรียกจำนวน $\frac{๑}{๒๐}$ ของวัน
 บาท หมายถึง $\frac{๑}{๑๐}$ ชั่วโมง

อนึ่ง มีคัมภีร์ที่แสดงเรื่องมาตราต่าง ๆ ไว้โดยเฉพาะคือ คัมภีร์สังขยา-
 ปกาสกปกรณ์ รัตนโคกโดยพระญาณวิลาส พระเถระชาวลานนา ส่วนปีที่รัตนโคกปรากฏ
 หลักฐานแน่ชัดว่าเป็นปีใด ประมาณว่าก่อนปี พ.ศ. ๒๐๖๓ นอกจากนั้นยังมีฎีกาอธิบาย
 หรือขยายคำหรือข้อความในสังขยาปกาสกปกรณ์ รัตนโคกโดยพระสิริมังคลาจารย์ พระเถระ
 ชาวเชียงใหม่ (รัตนเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๓)^๑ สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกานี้ได้กล่าวถึง
 มาตราต่าง ๆ ไว้รวม ๖ มาตรา คือ มาตราวัคระยะ มาตราดวง มาตราซัง
 การนับสิ่งของ มาตราเงิน และการนับชั่งอกหาปณะ ในบรรดามาตราทั้ง ๖ นี้ มีอยู่
 มาตราหนึ่งที่ตรงกับมาตราคัมภีร์โลกัปปทีปกสาร ปริเฉทที่ ๗ คือ มาตราเวลา จึงน่าจะ
 นำมาศึกษาเปรียบเทียบค่าที่ใช้เรียกมาตรา ค่าที่ใช้เรียกจำนวน ตลอดจนวัตถุประสงค์
 ในการเสนอเรื่องมาตราเวลาของทั้งสองคัมภีร์นี้ต่อไป

มาตราวัคระยะที่ปรากฏในสังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา มีข้อแตกต่างจาก
 มาตราวัคระยะที่ปรากฏในคัมภีร์โลกัปปทีปกสาร เฉพาะจำนวนและค่าที่ใช้เรียกจำนวน
 ซึ่งก็มีเพียง ๒ แห่งเท่านั้น ดังนี้

คัมภีร์โลกัปปทีปกสาร				สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา			
๗	หัตถะ	เป็น	๑ ยัญฐิ	๔	หัตถะ	เป็น	๑ พยามะ
๒๐	ยัญฐิ	"	๑ อุตสภะ	๒๕	พยามะ	"	๑ อุตสภะ

^๑ดู บุญหนา สอนใจ, "สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา : การตรวจชำระและ
 การศึกษาเชิงวิเคราะห์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐ - ๑๑.

จำนวนหรือคำที่แตกต่างกันนี้ เมื่อพิจารณาจากความหมายของคำที่ใช้เรียกจำนวนแล้วก็จะเห็นว่าทั้ง ๒ คัมภีร์นี้มีการกำหนดที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ในคัมภีร์โลกปทีปกสาร ใ้ศำที่เรียกจำนวนว่า "หัตถะ" ซึ่งแปลว่า ศอก และใ้ศำว่า "ยัญหี" ซึ่งแปลว่า ไม้วา (ไม้วาหนึ่งยาว ๗ ศอก) ดังนั้นเมื่อจะกลับเป็นความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นก็จะได้อความหมายว่า ๗ ศอก เป็น ๑ ไม้วา ส่วนในสังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา ที่เทียบด้วย หัตถะ เพียง ๔ จำนวนเท่านั้นก็จริง แต่ก็เทียบด้วยคำว่า "วยาม" ซึ่งแปลว่า "วา" ๑ วา ก็คือ ๔ ศอก

ในด้านที่เกี่ยวกับมาตราวักระยะที่เพิ่มเข้ามาในคัมภีร์โลกปทีปกสารอีกแบบหนึ่งนั้น สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกาได้เพิ่มเข้ามาอีก ๘ แบบ ดังมีรายละเอียดมาตราวักระยะที่เพิ่มเข้ามาดังนี้

(๑)	๑๒๕	หัตถะ	เป็น	๑	กรวีตะ
	๖๔	กรวีตะ	"	๑	กาวิ
	๔	กาวิ	"	๑	โยชน
(๒)	๕๐๐	ชัฏฐ	เป็น	๑	โกสะ
	๔	โกสะ	"	๑	คาวุต
	๔	คาวุต	"	๑	โยชน
(๓)	๑,๐๐๐	หัตถะ	เป็น	๑	สรุสกะ
	๘	สรุสกะ	"	๑	กาวิ
	๔	กาวิ	"	๑	โยชน
(๔)	๑๔	หัตถะ	เป็น	๑	พลุสกะ
	๘๐	พลุสกะ	"	๑	กาวิ
	๔	กาวิ	"	๑	โยชน
(๕)	๗	หัตถะ	เป็น	๑	สรวิรุสกะ
	๘๐	สรวิรุสกะ	"	๑	กาวิ
	๔	กาวิ	"	๑	โยชน

(๖)	๗	หัตถะ	เป็น	๑	หัตถะ (ไม้เท้า)
	๒๐	หัตถะ	"	๑	อุสภะ
	๕๐	อุสภะ	"	๑	คาวุต
	๔	คาวุต	"	๑	โยชน
(๗)	๑๗๕	รตนะ (ศอก)	เป็น	๑	กรีสะ
	๒๔	กรีสะ	"	๑	คาวี
	๔	คาวี	"	๑	โยชน
(๘)	๒๕	หัตถะ	เป็น	๑	อัมภันตระ
	๔๐๐	อัมภันตระ	"	๑	คาวี
	๔	คาวี	"	๑	โยชน ^๑

วัตถุประสงค์ในการ เสนอ เรื่องมาตราวักระยะและมาตราเวลา

เนื่องจากคัมภีร์โลกปทีปกสาร เป็นคัมภีร์อธิบายเรื่องโลกและจักรวาลอย่างละเอียด โดยมีการกำหนดขอบเขตของจักรวาล ขอบเขตของแผ่นดิน ภูเขา เป็นต้น ควบโยชนทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้รจนาคือพระเมธังกร จึงนำเอามาตราวักระยะมาแสดงไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดรู้และใช้เทียบกับจำนวนที่เล็กหรือแคบกว่าไปหาจำนวนที่มากที่สุดคือโยชน อันจะทำให้การศึกษาเนื้อหาในคัมภีร์โลกปทีปกสารสะดวกและง่ายยิ่งขึ้น ส่วนสังขยาปกาสกปกรณเป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึงเรื่องมาตราโดยเฉพาะ และสังขยาปกาสกฏีกาเป็นคัมภีร์ที่อธิบายขยายคำหรือข้อความในสังขยาปกาสกปกรณออกไปอีก ดังนั้น เนื้อหาจึงเกี่ยวกับเรื่องมาตราโดยตลอด จึงอาจกล่าวได้ว่า จุดประสงค์ของการรจนาสังขยาปกาสกปกรณก็คือเพื่อรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับมาตราต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรพระวินัยและอรรถกถาแห่งพระไตรปิฎก ซึ่งกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ ผู้รจนาคือ

^๑ดูเรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔ - ๒๕.

พระญาณวิลาสเถระ จึงนำมารวมไว้ในที่เดียวกัน และได้ให้คำอธิบายไว้ บางทีก็มีการสรุปไว้ด้วย เป็นการสะดวกต่อการศึกษาเล่าเรียนและท่องจำ และสามารถใช้เป็นเครื่องมือประกอบการเรียนพระสูตรและพระวินัยอีกด้วย ส่วนสังขยาปกาสกฏีกาที่พระสิริมังคลาจารย์รจนารขึ้นมา ก็เพื่ออธิบายคำหรือข้อความในสังขยาปกาสกปกรณ์อีกส่วนหนึ่ง และเพื่อนำเอามติของอาจารย์ต่าง ๆ มากล่าวเปรียบเทียบไว้ด้วย เพื่อความฉลาดรอบรู้ในเรื่องสังขยา

จากจุดประสงค์ในการเสนอเรื่องมาตราของทั้ง ๒ คัมภีร์ดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าสังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา ได้แสดงมาตราไว้อย่างละเอียดและมีการอธิบายมาตราแต่ละมาตราอย่างเด่นชัดมากกว่าคัมภีร์โลกปทัชฌายะ

ส่วนการที่พระเมธังกรนำเอามาตราเวลามากล่าวไว้ในปริเนทที่ ๗ นี้ก็เพื่อให้ผู้ศึกษาคัมภีร์ได้เข้าใจระยะเวลาที่ท่านกล่าวไว้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากในตอนท้ายปริเนทนี้ พระเมธังกรได้กล่าวถึงความสูงระหว่างภูมิชั้นต่าง ๆ โดยมีการสมมติเอาก้อนศิลาขนาดใหญ่ถูกโยนลงมาถึงแต่ละภูมิว่าจะใช้เวลาานเท่าไร ซึ่งได้แสดงไว้อย่างละเอียดตั้งแต่จำนวนเวลาที่ยาวนานที่สุดคือปี ไปจนถึงจำนวนเวลาที่สั้นที่สุด คืออักษะ การนำเอามาตราเวลามากล่าวไว้จะทำให้การศึกษาเรื่องภูมิชั้นต่าง ๆ ง่ายขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในมาตราวัคระยะและมาตราเวลานี้ ท่านกำหนดจำนวนที่เล็กหรือละเอียดมากที่สุดไว้ก่อน และจำนวนที่กำหนดไว้นั้นแสดงถึงความละเอียดในการคิดเรื่องมาตราขึ้นมา ซึ่งปัจจุบันมาตราที่กำหนดเอาตั้งแต่สิ่งที่เล็กหรือละเอียดมากที่สุดไว้ก่อนเช่นนี้ไม่ปรากฏแล้ว

อนึ่ง สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา ได้รวบรวมมาตราต่าง ๆ ไว้ถึง ๒ มาตรา แต่ปรากฏว่าในจำนวน ๒ มาตรานั้น ไม่มีมาตราเวลารวมอยู่ด้วย ทั้งที่มาตราเวลานี้เป็นมาตราที่น่ารู้และศึกษากันคว่าอย่างยิ่งมาตราหนึ่ง